

RISE IN AĞNAM (SHEEP) TAX IN THE RECENT YEARS OF OTTOMAN STATE*

Ünal TAŞKIN**

ABSTRACT

People generally known as rayah in Ottoman State had some responsibilities to state. Among these responsibilities there were tax figures to be paid about agricultural and husbandry facilities. Each rayah doing husbandry facilities made payments in certain rates according to animal breed fed. Known as the tax of sheep and goat in the classical time of state, sheep tax gained a more general meaning and was subject to new regulations. It was initiated to be collected with a method called mukataa and expressing a certain amount determined in advance since the XVII. century of Ottoman State. Called as sheep tax mukataa, this income became one the most important figure of central treasury. Since the XIX. by abandoning the collection in kind method additional taxes with various names were also abolished.

The price determined as the amount of tax was too much for some regions of the state because of regional differences in sheep prices. Because of this it was initiated to determine how much income was gained from the milk and wool of sheep and goat according to each region with the new regulation since the second part of the XIX. century. Determined by local administrations seperately, the tax figure of these amounts were determined in central office.

As the rise in the taxes caused a negative effect on public, they were readjusted towards the end of XIX. century. Reasons such as the current social situation of state, the worry of fund raising and political events caused changes in the encashment of taxes called as ağnam group. In ourwork the eight fold rise in ağnam tax which is accepted as one of the most important sources for recovering budget deficit of Ottoman State is goingto be studied.

Key Words: Ağnam, Tax, Budget Deficit, Rise

---

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir

** Yrd. Doç. Dr. Adıyaman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, El-mek: unaltaskin@hotmail.com

OSMANLI DEVLETİNİN SON YILLARINDA AĞNAM VERGİSİNE YAPILAN ZAMLAR

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde reaya genel adıyla bilinen halkın, devlete karşı birtakım mükellefiyetleri vardı. Bu mükellefiyetler içerisinde, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinden kaynaklı, ödenmesi gereken vergi kalemleri mevcuttu. Hayvancılık faaliyetlerinde bulunan her reaya, beslediği hayvanın cinsine göre belirli oranlarda ödemeler yapardı. Devletin klasik döneminde ağnam olarak bilinen koyun ve keçi vergisi, sonraki dönemlerde daha genel bir anlam kazanmış ve düzenlemelere tabi tutulmuştur. Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılından itibaren mukataa adı verilen ve önceden belirlenmiş bir miktarı ifade eden usulle toplanmaya başlanmıştır. Ağnam Mukataası denilen bu gelir, merkez hazinenin önemli bir gelir kalemi haline gelmiştir. XIX. yüzyıldan itibaren aynı olarak alınma usulü terk edilerek çeşitli adlarla yüklenen ek resimler de kaldırılmıştır. Ağnam Mukataası ise, yeni teşkilatlandırılan Ağnam Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür.

Vergi miktarı olarak belirlenen fiyat, koyun fiyatlarındaki bölgesel farklılıktan dolayı devletin bazı bölgelerine ağır gelmiştir. Bu sebepten, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan düzenlemeyle her koyun ve keçinin sütü ve yapağısının bölgelere göre ne kadar gelir sağladığı tespit edilmeye başlanmıştır. Mahalli idarelerce ayrı ayrı tespit edilen bu miktarlar değerlendirilerek, vergi oranı merkezde belirlenmiştir.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru, vergi miktarlarının arttırılması halk üzerinde olumsuz etkiler yarattığından yeniden düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Devletin içinde bulunduğu sosyal durum, mali kaynak yaratma endişesi ve birtakım siyasi hadiseler, ağnam grubu olarak adlandırılan vergilerin tahsilinde değişikliklere sebep olmuştur. Bu çalışmamızda Osmanlı Devleti'nin bütçe açığını gidermeye yönelik, en önemli kaynaklardan birisi olarak kabul edilen ağnam vergisine yapılan sekiz katlık zam incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ağnam, Vergi, Bütçe Açığı, Zam

Giriş

Osmanlı Devleti'nde toprak¹, mülkiyeti ve tasarrufu devlete ait topraklar (mirî), şahıslara ait topraklar (mülk) ve vakıf toprakları olmak üzere üç başlık altında incelenebilir. Bunların arasında en büyük kısmı mirî topraklar oluştururdu. Devlet bu toprakların gelirlerini, devlete yaptıkları hizmetler karşılığında hizmet erbabına verirdi. Bu sisteme tımar, tımarı tasarruf edene tımarlı sipahi denirdi. Sipahi, tasarruf hakkına sahip olduğu tımarı, reayaya daimî ve ırsî olarak tapu bedeli denen bir ödenti ile kiraya verirdi. Bu teşkilatlanma içerisinde toprakların tasarrufu ve vergilendirilmesi kurallara bağlanmıştı.

¹Burada toprak sözcüğünün genel bir anlamı vardır ve kastedilmek istenen toprak üzerinde yapılan tarım, hayvancılık ve diğer etkinliklerdir. Dolayısıyla toprak sözcüğünü kavram olarak ele almak gerekmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 5 Spring 2013

Osmanlı Devletinin vergi sistemine bakıldığı zaman, yöresel ve bölgesel vergi farklılıkları görülmektedir. Her bölgenin iklimi, bitki örtüsü, hayvan yetiştirme şartları birbirinden farklı yaşam şekillerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu sebepten her sancak, devletin genel geçer kurallarını barındırdığı gibi, içinde bulunduğu şartların özelliğine göre vergi tarh ve tevziinin yapılması için ayrı kanunnamelerin düzenlenmesine sebep teşkil etmiştir². Sancaklarda toplanan vergilerin cinsi, oranı ve miktarı o bölgenin siyasi ve iktisadi durumu ile de yakından ilgilidir. Siyasi baskı, üretimin istenilen ölçüde gerçekleşmemesi, salgın hastalıklar, kıtlık ve savaş hali vergilerin oranını ya da toplanıp toplanılmayacağını belirlemektedir. Mesela, 1573 yılında Kıbrıs'ta devam eden veba salgını sırasında cizye tam olarak toplanamamıştır³.

Osmanlı Devleti'nde, reâyânın beslediği hayvanlar üzerinden de belli miktarlarda vergi alınırdı. İlgili bölgede yetiştirilen hayvan türlerine göre, sancak kanunnamelerinde belirlendiği ölçüde vergileri tahsil edilirdi. Fakat yukarıda da izah edildiği gibi birtakım sebepler, bu vergilerin tahsil edilmesinde veya miktarının belirlenmesinde etkiliydi. Çalışmamızın asıl mevzunu I. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerini hisseden Osmanlı Devleti'nin ağnam resmine yapmış olduğu zam ve Ankara hükümetinin bu meseleye bakışı oluşturmaktadır. Fakat yapılan zammı incelemeden evvel, zammın uygulandığı ağnam, canavar, deve ve camus vergilerinin mahiyetini bilmek icap etmektedir. Zira bu vergiler, devletin son yıllarında ağnam grubu olarak bilinen vergi kalemini ifade ediyordu.

Zamma Konu Teşkil Eden Vergiler

Adet-i Ağnam: Osmanlı Devletinde koyun ve keçi sahibi olanlardan alınan vergidir. Resm-i ğanem, koyun resmi ve Arap coğrafyasında ise resm-i ma'ze (keçi) gibi isimlerle alınan bu verginin miktarı klasik dönemde 2 koyuna 1 akçedir⁴. Fatih Sultan Mehmet Kanunnamesine göre 3 koyundan 1 akçe alınması kararlaştırılmışken daha sonra 2 koyundan 1 akçe olarak alınması tespit edilmiştir. Adet-i Ağnam merkez hazineye ait bir koyun-keçi vergisiydi. Fakat tımar kesiminde alınan vergi dirlik sahiplerine aitti. Padişah veya vezir haslarında 1 koyundan bir akçe, diğer tımar ve zeametlerde, beylerbeyi ve sancakbeyi haslarında ve vakıflarda 2 koyuna 1 akçe alınmaktaydı. Bazı hizmet erbabı bu vergiden tamamen muaf tutulduğu gibi bazıları da kısmen muaf sayılmışlardır. Sadat, mansıp sahipleri, padişah kulları ve askerî sınıf muaf olanlardır. Bunların da 150 koyundan fazlası bu vergiye tabidir⁵.

Resm-i Camus: Camus yetiştiriciliğine uygun olan yerlerde beslenen hayvanlar üzerinden tahsil edilen vergidir. Osmanlı Devleti'nde bazı cemaatler sadece bu işle uğraştıklarından tahrir defterlerinde, cemaatler zikredilirken Cemmasin (Camuscu) oldukları vurgulanırdı. Mesela 1536 yılında Nablus'un Beni Sa'b nahiyesinin İlyas? Köyüne bağlı iki ayrı Camuscu cemaati vardır⁶. Bu verginin tahsilinde belli bir miktar yoktu ve coğrafyaya bağlı olarak değişiyordu. Bazı yerlerde 12 akçe bazı yerlerde ise 6 akçe olarak tahsil ediliyordu. Diğer yandan hiç toplanmayan yerler de vardı⁷.

²Orhan Kılıç, *XVI. Yüzyılda Adilcevaz ve Ahlat (1534-1605)*, Ankara, 1998, s. 207-208

³Orhan Kılıç, *Eskiçağdan Yakınçağa Genel Hatlarıyla Dünyada ve Osmanlı Devleti'nde Salgın Hastalıklar*, Elazığ, 2004, s. 107

⁴Ünal Taşkın, "1540 (h.947) Tarihli Kanunnamelere Göre Musul, Amid ve Erzurum Sancaklarında Ziraî Gelirlerin Mukayeseli Tahlili", *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (Ed. Prof. Dr. Gürer Gülsevin- Dr. Mehmet Dursun Erdem), Volume 2/2, Spring, s. 642

⁵Ünal Taşkın, "Osmanlı Devleti'nde Hayvanlardan Alınan Vergiler", *I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu Bildirileri 30 Mart-1 Nisan 2006*, (edt: Abdullah Özen), Elazığ 2006, s. 233

⁶BOA, TD, 1038

⁷BOA, TD, 300; s. 1; BOA, TD, 686, s. 4

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Bidat-i Hinazır: Canavar resmi olarak da bilinir. Sürü halinde beslenen domuzlardan her iki domuz için bir akçe, evde beslenenlerin her birinden 1 akçe olarak alınıyordu. Harman vaktinde toplanırdı⁸.

Vedi Resmi: Develerden alınan verginin adıdır. Önceki dönemlerde böyle bir vergi yoktur. Deve, At, Katır, Eşek gibi hayvanlar esasen taşımacılıkta kullanıldıklarından dolayı birkaç istisna dışında vergi alınmazdı. Fakat 1879 tarihinde bütçe zaruretinden dolayı develer üzerinden onar kuruş olarak tahsil edilmesine karar verilmiş⁹ ve bu tarihten itibaren alınmaya devam edilmiştir¹⁰.

Zaman içerisinde yukarıda zikrettiğimiz vergiler, genel olarak ağnam grubu vergileri ifade eden bir anlam kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılından itibaren mukataa usulüyle toplanmaya başlanan ve Ağnam Mukataası denilen bu gelir, merkez hazinenin önemli bir kalemi haline gelmiştir. Devletin düzenli gelirleri arasına giren ağnam mukataası üzerinde, bazı dönemlerde düzenlemeler yapılmıştır. XIX. yüzyılda Ağnam Mukataacılığı, Ağnam Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür¹¹.

1839 Tanzimat'ın ilanıyla birlikte daha önce iltizam usulü ile ağnam resmi toplanması kaldırılarak hayvan başına 5 kuruş resim ve 20 para mübaşiriye denilen tahsilât ücreti alınmaya başlanmıştır. Ancak hayvanların ederinin her bölgede aynı olmaması, birtakım sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Hayvanın ederinin düşük olduğu yerlerde, yeni belirlenen vergi miktarı ağır gelmiş ve şikâyetlere yol açmıştır. Bu sebepten verginin tahsilinde yeniden bir düzenleme yapılmıştır. Hayvan başına tahsil edilen vergi, artık hayvanın süt, yapağı ve et verimleri dikkate alınarak, mahalli rayiçlere göre tespit edilecek ve ilgili bölgenin senelik hâsılatına göre vergi alınacaktı. Bu sayede vergiye, bir gelir vergisi mahiyeti verilmek isteniyordu. Memleketin çeşitli bölgelerinde tespit edilen verimler ile alınması kararlaştırılan % 10 nispetindeki verim, bölgeler arasında yıllık 1,5-4 kuruş arasında bir miktarı ifade ediyordu¹².

1841-1862 yılları arası Osmanlı bütçeleri, 1846-47 yılları hariç, sürekli açık vermiştir¹³. Bu bütçe açıklarını kapatmak için devletin çok fazla seçeneğinin olduğu söylenemezdi. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin bütçe gelirleri büyük ölçüde klasik vergi kaynağı olan aşar ve ağnama bağımlı kaldı. Bu iki verginin toplam bütçe içindeki payı 1887-1911 arasında % 30-40 arasındaydı. Ancak bütçe harcamalarının önemli bir kısmı savunma harcamaları ve borç ödemelerine ayrıldığından, gelirlerden daha fazla harcamayı gerektiriyordu. Giderek artan bütçe açıkları yeni dış borçlarla kapatıldı¹⁴.

Mali sıkıntılar dolayısıyla vergi miktarlarının arttırılması, halk üzerinde olumsuz etkiler yaptığından dolayı, 22 Kânunusani 1313 (3 Şubat 1898) ve 1 Kânunusani 1320 (14 Ocak 1905) tarihlerinde yayınlanan nizamnamelerle yeniden düzenlenmesi yoluna gidildi¹⁵. 1909'da tehzizat-ı askeriye adıyla bütün vergilere yapılan % 6 zam, ağnama da uygulandı. 1919 yılına gelindiğinde, ağnam resminin devlet gelirleri içindeki oranı % 13'tü¹⁶. 9 Ocak 1919'da ağnam vergisinin iki kat¹⁷, 23 Mart 1919 ise üç kat arttırılması karara bağlandı¹⁸. 31 Mart 1919 tarihli kararname ile 4

⁸Ü. Taşkın, "Osmanlı Devleti'nde Hayvanlardan Alınan Vergiler", s. 238

⁹Ziya Karamursal, *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler*, Ankara, 1999, s. 179

¹⁰M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, İstanbul, 1993, s. 26

¹¹Feridun Emecen, "Ağnam Resmi", *DİA*, I, İstanbul, 1998, s. 478

¹²Vedat Eldem, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Ankara, 1994, s. 175

¹³Tevfik Güran, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861)*, Ankara, 1989, s. 19

¹⁴Yahya S. Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, İstanbul, 2002, s. 95

¹⁵F. Emecen, "Ağnam Resmi", s. 479

¹⁶Cihan Duru, Kemal Turan, Abdurrahman Öngeoğlu, *Atatürk Dönemi Maliye Politikası I. Kitap Mondros'tan Cumhuriyet'e Mali ve Ekonomik Sorunlar*, Ankara, 1982, s. 40

¹⁷BOA, MV., 250/11 1337/R/06

¹⁸BOA, MV., 250/70 1337/C/20

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

katına çıkarıldı. Savaş yıllarında hayvanların etleri için kesilmeleri sebebiyle bu vergiden sağlanan varidat ise oldukça gerilemiş bulunuyordu¹⁹.

1920 yılında, devletin ağnam vergisinden beklentilerinin devam ettiği görülmektedir. Zira ağnam bütün vergiler içinde en kolaylıkla tahsil edilen ve ehemmiyetsiz miktarda bakaya bırakan bir vergiydi²⁰. Bu sebepten devletin ilk müracaat kaynaklarından biri haline gelmişti. Devletin içinde bulunduğu durum ve devlet bütçesinin sürekli açık vermesi, beraberinde ağnam resmine yapılan zamları da getirmiştir. 19 Ocak 1920 tarihli bir belgede, ağnam resminin 8 kata çıkarılması için hazırlanan kanunun görüşülmek üzere Meclis-i Mebusan'a tezkir kılındığı kaydedilmiştir²¹. Bu zamanda devletin geliri 51 milyon, gideri ise 63 milyon kuruştur. Dolayısıyla 12 milyon kuruşluk bir açık vardır²². Bu zam görüşmesinin bütçe açığının giderilmesine yönelik bir çaba olduğu, daha sonra yayınlanacak olan kararnamede ortaya çıkacaktır²³.

Bu sıralarda Ankara'da, Milli Mücadele'nin teşkilatlanmasıyla ilgili çalışmalar yürütülüyordu ve TBMM'nin açılmasıyla önemli bir adım atılmış bulunuyordu. Ağnam resminin 8 kata çıkarılacağı dedikoduları, Anadolu halkı üzerinde endişeye sebep olmuştu. Halk ağnam resminin, TBMM hükümeti tarafından da aynı oranda yani 8 katlık bir artışla toplanacağını düşünüyordu. Her ne kadar 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edilmiş ve kararname Bütçe Komisyonu'na kaldırılmış olsa da halkın endişesi ortadan kalkmadı.

Çünkü İstanbul hükümetinin, 12 Mayıs 1920'de aldığı kararla, 6 Mayıs 1920'de hazırlanan kararnameye göre İstanbul ve Edirne vilayetleriyle Çatalca livasında tatbikine başlanması için gerekli tedbirlerin alınması, durumun ise Dâhiliye ve Maliye nezaretlerine tebliğ edilmesi isteniyordu²⁴.

Halkın tepkisine karşın Ankara'da, meclis açılır açılmaz Ağnam Vergisi Kanunu'nu çıkarıldı. Bu kanun bir cümleden ibaretti ve eskiden olduğu gibi 4 kat alınması usulü devam ettiriliyordu²⁵. Bu açıdan bakıldığında ilk meclisin karara bağladığı bu kanun maddesinin simgesel bir anlamı vardı. Bu sayede İstanbul hükümetinin aldığı karar sadece işgal altındaki bölgelerle sınırlı kalacak ve fakat Ankara hükümetinin etki sahası belirginleşmiş olacaktı.

İstanbul'un işgali sonrası, Bütçe Komisyonu'na kaldırılan kararname, İstanbul'daki görüşmelerden sonra tekrar yürürlüğe kondu. Ağnam resmine yapılacak zammın uygun olduğuna kanaat getirildi ve ağnam resmine yapılan zammı konu alan toplam dört maddelik bir tezkire ortaya çıktı. Maliye Nezaretinde mütalaa edilen bu kararname, Hicrî 5 Şaban 1338, Rumî 15 Mayıs 1336 tarihini taşımaktadır. Bu tarih Miladî 1920 yılına tekabül etmektedir. Vesikada sadece ağnam değil, canavar, deve ve camus resimlerine de bu zammın uygulanacağına değinilmiştir²⁶.

Bu belgeye göre, yukarıda zikredilen ağnam, canavar, deve ve camus resimlerine 1920 yılı itibarıyla 8 katlık bir zam yapılacağı, 1336 (1920) malî senesi hesabına 1335 (1919) malî senesi zarfında toplananlara da teşmil edileceği belirtilmiştir. İkinci maddede elde edilecek olan gelirin yüzde beşinin eskiden olduğu gibi vilayet hissesi namına tahsil edileceği belirtilmiş olup dördüncü maddede kararnamenin uygulanmasına Maliye Nezareti'nin memur olduğu yazılmıştır. Kararnamenin üçüncü maddesi, uygulamanın nasıl yapılacağı ile ilgilidir. Uygulanma tarihi olarak,

¹⁹ Vedat Eldem, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, Ankara, 1994, s. 150

²⁰ A. du Velay, *Türkiye Maliye Tarihi*, (Derleyen: Maliye Tetkik Kurulu), 1978, s. 456

²¹ BOA, MV., 218/24 1338/R/27

²² Ramazan Kurtoglu, *Türkiye Ekonomisi (1838-2010)*, Ankara, 2012, s. 370; Mustafa A. Ayan, *Atatürk'ün Ekonomi Politikası*, İstanbul, 2004, s. 38

²³ BOA, MV., 254/92 1338/Ş/15

²⁴ BOA, MV., 219/31 1338/Ş/22

²⁵ Onur Eroğlu, "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinden Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kamu Maliyesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 12 Özel Sayı, 2010, s. 71-72

²⁶ BOA, MV., 254/92 1338/Ş/15

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

kararnamenin yayımlandığı tarihten itibaren geçerli olacağı belirtilmiştir. Fakat bu maddeye şerh düşülerek hükümetçe ilam edilecek mahallerde, ilam tarihinden itibaren geçerli olacağı kaydedilmiştir²⁷. Bütçe açığı dolayısıyla uygulanması kararlaştırılan bu zam, siyasî egemenliğin sınırlarını belirleyen bir hale dönüşmüştür. İstanbul hükümetinin yaptığı bu düzenleme, Ankara hükümetinin kendi namına kullanabileceği bir hale gelmiştir.

12 Haziran 1920'de Adana, Aydın ve İzmit'te²⁸, 27 Haziran 1920'de Ayvalık'ta²⁹, 25 Ağustos 1920'de Hüdavendigar (Bursa) ve Karesi'de (Balıkesir)³⁰, 2 Ekim 1920'de Kala-i Sultani'de (Çanakkale)³¹ alınan kararlar gereği, uygulama Maliye nezaretine havale edilmiş ve ağnam resminin 8 kat üzerinden tahsili kabul edilmiştir. Ankara hükümetinin eskiden olduğu gibi 4 kat alınması yönündeki kararı, bu resmin bazı illerde zamlı bazı illerde eski tarifeye göre alınmasına neden olduğundan, Milli Mücadele'nin aynı zamanda ağnam resmi üzerinden de yürütüldüğünü söylemek çok yanlış olmasa gerektir.

Ağnam, canavar, deve ve camus resimlerinin İstanbul hükümeti tarafından 1920 yılında sekiz kata çıkarılması, sonraki yıllarda da bu oran üzerinden hesaplamalar yapmayı düşündürmüştür olacak ki, bu uygulamanın devam ettirilmesi için yeniden kararnameler çıkarılmıştır. 23 Mart 1921'de de, yine 6 Mayıs 1920'deki kararname kaynak gösterilerek, bu oranda tahsil edilmesi yönünde karar teklif edilmiştir³². Aynı durum 16 Şubat 1922 yılı için de geçerlidir³³. Her iki karar teklifinde de iki maddelik bir kanun hazırlanmış ve bu yıllarda da aynen uygulanacağı belirtilmiştir. Kanunun icracısı olarak yine maliye nezareti gösterilmiştir. Kısacası İstanbul Hükümeti kendi etki sahası içinde, aldığı kararları uygulamak için yoğun bir çaba göstermiştir.

İstanbul hükümetinin bu kararlarına benzer uygulamalar, TBMM tarafından da yapılmıştır. Sonraki yıllarda TBMM, ağnam resmi üzerinde birtakım düzenlemeler yapmış, 11 Ocak 1923 tarih ve 295 sayılı kanunla, bu resim 5 katına çıkarılmıştır³⁴. Ağnam resmi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, önemli bir gelir kaynağı olmaya devam etmiştir. Öyle ki 1924 yılında bütçe gelirlerinin % 12'sini ağnam vergisi oluşturuyordu³⁵.

Sonuç

Ağnam vergisi Osmanlı Devleti'nin, önemli gelir kalemlerinden biri olarak itibar görmüştür. Devletin içinde bulunduğu siyasal ve sosyal hadiselerden kaynaklı birtakım değişiklikler ve düzenlemeler geçirmiştir. Özellikle devletin son yıllarında, içinde bulunulan mali durumun düzeltilmesi için ilk elden başvurulmuş kaynaklardan biri olmuştur. Devletin ağnamı gelir vergisi kapsamına almaya çalışması ile rahat bir şekilde ve çabuk toplanabilir olması, bu vergi kalemi üzerinde çeşitli tasarrufların yapılmasına imkân vermiştir.

I. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri azaltma, bütçe açıklarını giderme ve malî kaynak yaratma çabası, ağnam resmi miktarının sürekli zamlanmasına sebep olmuştur. Milli Mücadele yıllarında, TBMM'nin de üzerinde durduğu meselelerden biri haline gelen ağnam resminin miktarının belirlenmesi, siyasî bir çehre kazanmıştır. Ankara ve İstanbul hükümetlerinin hâkimiyet

²⁷ BOA, MV., 254/92 1338/Ş/15

²⁸ BOA, MV., 219/68 1338/N/24

²⁹ BOA, MV., 219/92 1338/L/10

³⁰ BOA, MV., 220/14 1338/Z/9

³¹ BOA, MV., 220/128 1339/M/18

³² BOA, MV., 255/50 1339/B/13

³³ BOA, MV., 256/19 1340/C/18

³⁴ V. Eldem, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, s. 194

³⁵ Fatih Sarıoğlu, "Türkiye'de Sermaye Birikimi Oluşturma Çabaları ve Vergi Sisteminin Rolü: Dönemsel Bir Analiz (1923-1939)", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi*, 6/2, 2004, s. 221

sahalarının farklılaşması, aynı dönemde farklı bölgelerde farklı oranlarda toplanılmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak mali endişelerle başvuru kaynaklardan biri olan ağnam grubu vergiler, Milli Mücadele yıllarında etkin bir siyaset malzemesi haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

a. Tapu Tahrir Defterleri

300, 686, 1038 numaralı defterler

b. Meclis-i Vükelâ Mazbataları

218/24, 1338/R/27; 219/31, 1338/Ş/22; 219/68 1338/N/24; 219/92 1338/L/10; 220/128 1339/M/18; 220/14 1338/Z/9; 250/11 1337/R/06; 250/70 1337/C/20; 254/92, 1338/Ş/15; 255/50 1339/B/13; 256/19 1340/C/18 numaralı ve tarihli dosyalar

2. Tetkik Eserler

AYAN, Mustafa A., *Atatürk'ün Ekonomi Politikası*, İstanbul, 2004

du VELAY, A., *Türkiye Maliye Tarihi*, (Derleyen: Maliye Tetkik Kurulu), 1978

DURU, Cihan-TURAN, Kemal-ÖNGEOĞLU, Abdurrahman, *Atatürk Dönemi Maliye Politikası I. Kitap Mondros'tan Cumhuriyet'e Mali ve Ekonomik Sorunlar*, Ankara, 1982

ELDEM, Vedat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Ankara, 1994

ELDEM, Vedat, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, Ankara, 1994

EMECEN, Feridun, "Ağnam Resmi", *DİA*, I, İstanbul, 1998, s. 478

EROĞLU, Onur, "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinden Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kamu Maliyesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 12 Özel Sayı, 2010, s. 57-89

GÜRAN, Tevfik, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861)*, Ankara, 1989

KARAMURSAL, Ziya, *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler*, Ankara, 1999, s. 179

KILIÇ, Orhan, *Eskiçağdan Yakınçağa Genel Hatlarıyla Dünyada ve Osmanlı Devleti'nde Salgın Hastalıklar*, Elazığ, 2004

KILIÇ, Orhan, *XVI. Yüzyılda Adilceva ve Ahlat (1534-1605)*, Ankara, 1998

KURTOĞLU, Ramazan, *Türkiye Ekonomisi (1838-2010)*, Ankara, 2012

PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, İstanbul, 1993

SARIOĞLU, Fatih, "Türkiye'de Sermaye Birikimi Oluşturma Çabaları ve Vergi Sisteminin Rolü: Dönemsel Bir Analiz (1923-1939)", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi*, 6/2, 2004, s. 215-232

TAŞKIN, Ünal, "1540 (h. 947) Tarihli Kanunnamelere Göre Musul, Amid ve Erzurum Sancaklarında Ziraî Gelirlerin Mukayeseli Tahlili", *Turkish Studies, International*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, (Ed. Prof. Dr. Gürer Gülsevin- Dr. Mehmet Dursun Erdem), Volume 2/2, Spring, s. 632-653

TAŞKIN, Ünal, “Osmanlı Devleti’nde Hayvanlardan Alınan Vergiler”, *I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu Bildirileri 30 Mart-1 Nisan 2006*, (edt: Abdullah Özen), Elazığ 2006, s. 231-240

TEZEL, Yahya S., *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, İstanbul, 2002

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

